

Raquel Rolnik: “Un habitatge digne

Raquel Rolnik és arquitecta i urbanista. Professora a la Universitat de São Paulo, té experiència tant a l'Ajuntament d'aquesta ciutat com al govern del Brasil. El 2008, va ser nomenada Relatora Especial de l'ONU pel Dret a l'Habitatge Adequat. Es tracta d'un càrrec totalment independent, voluntari i no remunerat, que té com a objectiu exercir de defensora del poble davant el Consell de Drets Humans de l'ONU. El primer informe que va presentar tractava la qüestió del dret a l'habitatge i la crisi financera i ara treballa per actualitzar-lo.

João França

entrevista@setmanaridirecta.info

Quina és la situació actual pel que fa al dret a l'habitatge en el context de crisi econòmica?

Al llarg d'aquests quatre anys com a relatora de l'ONU pel dret a l'habitatge digne, he percebut molt clarament que durant els darrers vint anys —o 15 o 25, segons el país— hem viscut un canvi de paradigma molt radical pel que fa a la política d'habitatge: hem passat de considerar l'habitatge com una política social, com a part d'un estat del benestar social i una obligació del govern, a la idea d'una política

d'habitatge com a mercaderia i, més recentment, com a producte financer. Això ha estat generalitzat. Les reformes en polítiques d'habitatge promogudes globalment van anar en aquesta direcció i també en la d'un model únic dominant, que és la propietat privada individual de l'habitatge. Aquesta política ha estat un fracàs perquè va provocar la bombolla immobiliària i financera, que va explotar i va deixar famílies senceres en una situació extremadament vulnerable i sense el dret a un habitatge digne, a més d'altres qüestions, com el fet d'haver promogut la creació de guetos fora de les ciutats, que també violen el dret a l'habitatge.

—
“Hi ha persones que són absolutament vulnerables davant una sèrie de violacions dels drets humans pel simple fet d'haver caigut en una trampa”
 —

Per què el violen?

Un habitatge digne no són quatre parets i un sostre sobre el cap, inclou l'accés a béns i serveis, equipaments col·lectius i tots aquests recursos. És una ubicació que permet a una família l'usdefruit dels seus altres drets. Per tot això, crec —i és el que intento demostrar documentalment amb la informació sobre els diversos països— que avui podem dir que aquesta política del model únic ha fracassat i necessita una reforma, juntament amb tot el que s'està discutint al món actualment, que és la reforma del sistema financer global i del paradigma de la no regulació, de la llibertat total de flux de capital financer i la tragèdia que això ha provocat a molts llocs.

I com es pot transformar aquesta situació?

En primer lloc, cal que l'Estat torni a assumir el seu paper, la seva responsabilitat a l'hora de protegir i promoure el dret de la ciutadania a l'habitatge adequat. L'habitatge no és un producte exposat en una prestatgeria que es pugui comprar. Després, cal veure les situacions i les possibilitats de cada país. En el cas de l'Estat espanyol, en què es disposa d'una reserva construïda molt gran, una política pública de reactivació d'aquesta reserva, amb lloguers socials i lloguers assistits, pot ser una molt bona solució.

I n'hi hauria prou, amb això?

Evidentment, sobretot a llarg termini, cal diversificar les solucions perquè, si bé la compra de pisos i propietats privades pot ser una solució per a alguns, no es pot imposar al conjunt de la societat. Els preus són molt elevats. Els afectats amb qui em vaig trobar i les històries que em van explicar són absolutament xocants. Persones que són absolutament vulnerables davant una sèrie de violacions dels drets humans pel simple fet d'haver caigut en una trampa, la d'haver cregut que tothom qui tingués un crèdit al banc tindria casa.

Vols dir que es va fomentar un engany col·lectiu?

Es va fomentar i trobo que és molt important dir-ho. Em sembla malament que es digui que les persones que van signar els contractes van ser idiotes perquè no els van saber llegir bé. Si ho analitzes, veus que, globalment, tot això va ser promogut i que alguns països —en principi no és el cas de l'Estat espanyol—, per rebre aportacions de préstecs internacionals, fins i tot van ser obligats, a través d'organismes internacionals, a reformar els seus sistemes financers d'habitatge i a posar fi a les polítiques públiques

no són quatre parets i un sostre”

d’habitatge. Per això crec que és responsabilitat dels governs i que la resposta a la crisi ha de venir dels governs.

Quina força tenen les recomanacions de les relatores de l’ONU sobre aquests governs?

És una qüestió important. Les resolucions i les recomanacions no són obligatòries, si el país no les compleix, no patirà sancions, tot i que, depenent del nivell de violació i de la naturalesa del que s’estigui violant, se’n podrien derivar. Això ja ha passat, però estem parlant de casos de crims contra la humanitat o genocidis. Des d’un punt de vista positiu, les recomanacions poden ajudar els països en el sentit de reformar els seus marcs legals i les seves polítiques en determinades qüestions per incorporar aquests drets d’una manera molt més clara. L’efecte d’aquestes recomanacions pot ser bastant indirecte, però afecta força la imatge que té el país internacionalment. Hi ha països que no es preocupen per això, però l’Estat espanyol es preocupa especialment de presentar un perfil de respecte als drets humans internacionalment.

El govern espanyol actual no sembla disposat a fer una reforma radical per posar fi a aquesta crisi. Què pot fer dins el marc actual?

Aquí s’està parlant de reformes legislatives per canviar la llei general d’hipoteques, per permetre la dació en pagament i discutir la segona oportunitat, per fer una reforma de la llei del consumidor. Tot això són mesures que es discuteixen dins el marc existent, però és evident que caldrà molta més regulació del capital financer. Ja s’ha començat a fer i s’haurà de fer més. Crec que l’orgia financera té els dies comptats. M’agrada molt utilitzar l’expressió de Neil Smith: el liberalisme està mort, però és dominant. Crec que encara viurem molts anys sota aquesta hegemonia, però, alhora, estem en procés de transformació.

“Alguns països, per rebre aportacions de préstecs, van ser obligats a posar fi a les seves polítiques públiques d’habitatge a través d’organismes internacionals”

I quina és la situació de l’Estat espanyol en el context global?

Evidentment, no és a l’Estat espanyol on trobem les pitjors situacions pel que fa al dret a l’habitatge al món. Hi ha gent en situacions absolutament precàries des del punt de vista físic i material en alguns països de l’Amèrica Llatina, l’Àfrica o Àsia, però no podem comparar països. Hem de pensar que l’Estat espanyol és un Estat europeu que ha viscut un creixement econòmic molt important durant els darrers anys i que, per tant, tindria condicions, en teoria, per protegir molt més el dret a l’habitatge de la seva població. Hem de pensar quina potència té cada país per enfrontar i pensar el dret a l’habitatge. El concepte és el de la progressivitat, però el que vivim avui, aquí i a tota Europa, és la regressió. S’està anant enrere en drets econòmics, socials i culturals. Això em preocupa.

Una qüestió molt preocupant que es viu a l’Estat espanyol és que, tot i lliurar el pis al banc, les persones afectades per un desnonament mantenen el deute...

És una bogeria total, mai no ho havia vist a cap altre lloc. Això no vol dir que no existeixi en altres indrets, però, allà on he estat, no has de pagar el deute. Quan es tracta d’una hipoteca, lliures l’immoble i s’ha acabat. Però això no vol dir que no sigui un problema! Quan lliures l’immoble et quedes sense sostre i, llavors, quina alternativa tens? El problema no es tanca aquí, però, de qualsevol manera, lliurar l’immoble i continuar tenint el deute amb el banc... això no ho havia vist mai en la meua vida.

FOTOGRAFIES:
Carla Moral

Quan vas venir a Barcelona l’any 2009, vas conèixer el treball de la Plataforma d’Afectats per la Hipoteca (PAH). Què en penses?

Vaig venir aquí a presentar l’informe que havia portat al Consell de Drets Humans i la PAH s’estava començant a estructurar. Trobo que la plataforma que han començat a constituir els afectats és extremadament important. En primer lloc, per fugir d’aquesta trampa perversa de pensar que els drames que estan vivint les persones són drames individuals, que són culpa seva, perquè són unes fracassades. Aquesta narrativa s’ha de trencar. Trobo que estem vivint una situació que és col·lectiva, una situació social fruit d’unes determinades opcions polítiques. Partint d’aquests termes, la PAH permet que les persones es trobin i puguin pensar col·lectivament solucions i formes d’enfrontar una qüestió que és col·lectiva i no individual. M’ha semblat increïble la proliferació de plataformes. M’imagino que això creixerà i és molt important que creixi perquè entri realment a l’agenda; crec que aquesta qüestió encara ha d’entrar amb força a l’agenda dels governs.

Què n’extreus, de la trobada amb les afectades del dijous 1 de març?

Quan treballes un tema i llegeixes els números, les xifres, les anàlisis econòmiques i socials, comences a descobrir què està passant i això és important per construir l’informe, però, quan parles amb els afectats, t’adones de què significa tot això concretament i això informa d’una manera molt més contundent.

Què en penses, de la iniciativa d’aturar els desnonaments?

Jo penso que qualsevol moviment social té diverses dimensions. Hi ha l’organització, la mobilització i les accions immediates que serveixen per cridar l’atenció i per resoldre

qüestions immediates, però totes aquestes accions no tenen sentit si no van acompanyades, també, de propostes alternatives, d’iniciatives legislatives i polítiques. Trobo que és una bona combinació. Quan ens assabentem dels problemes personals de les famílies i de la situació en què es troben, entenem molt bé la creació d’una xarxa de solidaritat per aturar o ajornar al màxim el desallotjament i evitar crear situacions de violacions de molts drets humans, perquè, a partir d’un desallotjament, el dret a la salut, a l’educació i molts altres es comencen a veure afectats.

“Lliurar l’immoble i continuar amb el deute, no ho havia vist mai en la meua vida”

Aquestes iniciatives cada vegada es troben amb més resistència policial.

Estem parlant d’un conflicte i les situacions de conflicte són... conflictives. Penso que aquests enfrontaments es continuaran produint i crec que la millor resposta no és empitjorar el conflicte i tornar-lo violent, sinó elaborar respostes sostenibles i permanents per fer front a la crisi, respostes concretes per a aquests casos.

Els desallotjaments compten amb el suport de la llei.

Compleixen la llei, sí, però no existeix únicament la llei de la propietat, no hi ha només la llei immobiliària, hi ha un dret humà a l’habitatge adequat que forma part d’un pacte i de lleis internacionals que l’Estat espanyol ha signat i ratificat. Això s’ha de tenir en compte en les pràctiques, les lleis i els processos concrets que es duen a terme a l’Estat.